

Over eene lezing van Prof. Schilder.

"The Standard Bulletin" van 10 Maart geeft „de hoofdlijnen der rede" van Prof. Schilder over „Werk- en Genadeverbond" te Grand Rapids 7 Febr. j.l. gehouden. In een uitvoerige bespreking van dit onderwerp ging spreker allereerst de onderscheidene onderstellingen en consequenties van het bijbelsche verbondsbegeerte na. Hij besprak de deelen, de praktijk, den oorsprong, de mogelijkheid, de werkelijkheid van het verbond, de geheel variërende beteekenis, die het woord „verbond" ontvangt, wanneer het de relatie reguleert, hetzij tusschen de drie Personen, hetzij tusschen God en „de natuur", hetzij tusschen Jahwe en den mensch. In verband hiernede werd behandeld over „monopleurisch" en „dupleurisch" en over de verantwoordelijkheid van het mede-werker-Gods-zijn van den mensch. Hierna ging spreker na de beteekenis van het „werk-verbond", waarbij tegen misverstand gewaarschuwd werd. Verder werd gehandeld over de onderscheidene fasen der verbondsgeschiedenis, waarbij ook op de beteekenis van het woord „genadeverbond" werd ingegaan en de continuïteit van de onderscheiden verbondsfasen, voor wat o.m. de „substantie" des verbonds betreft, werd vastgehouden. Met de bespreking der begrippen „verbondszegen" en „verbondswraak", alsmede met de aanwijzing van hun beteekenis voor ons leven — hetwelk diepen indruk maakte, besloot spreker de met onverdeelde aandacht gehoorde rede.

S. GREIJ DANUS.

Oordeel van Ds J. Weidenaar over Prof. Schilder's arbeid in Amerika.

Da J. Weidenaar te Grand Rapids, van wien ik ook reeds in „De Reformatie" van 24 Febr. j.l. iets aanhaalde, schrijft in „De Wachter" (Amerikaansch) van 7 Maart j.l. over het werken van Prof. Schilder, het volgende: „Terwijl ik dit schrijf is Prof. Dr K. Schilder op reis en wanneer dit artikel in „De Wachter" verschijnt, zal hij wel, zoo de Heere wil, in het Westen zijn. Na enkele weken van groote inspanning en hard werk alhier — want hij is hier niet op vacantie — zet hij zijn arbeid voort in andere deelen van ons land en onder ons volk. In het Westen is er meer ruimte en plaicht men te zeggen, dat men er gemakkelijker ademhalen kon. Bij dezen tijd denkt men er niet meer aan, om vraagteekens achter de(n) naam van Dr Schilder te zetten. Ging men maar een stapje verder...! Doch in elk geval, we mogen verwachten, dat men hem van nu voortaan niet alleen met beleefdheid en vriendelijkheid, maar ook met vertrouwen ontvangen zal. En het gevolg daarvan zal zijn, dat de waardeering zal stijgen tot grooten dank aan God voor wat Hij in Zijn gunst ons geschonken heeft in de komst van Dr Schilder naar Amerika. Het is onze bede, dat de Heere hem wil sterken lichamelijk en geestelijk tot den omvangrijken arbeid, dien hij onder ons verricht. Wij bewonderen zijn werkkracht en uithoudingsvermogen. Sommigen hebben zelfs de vrees geuit of hij het zich niet al te druk maakt — wel een bewijs van veranderde stemming in gunstigen zin. De oplossing zal wel te vinden zijn in het devies van „De Reformatie" uit de Schrift genomen: Die uwe jeugd vernieuwt als een(s) arends! Aan het einde van het grootste deel van zijn werk hier — want wij verwachten hem op zijn terugreis van Californië hier weer — wenschen we enkele indrukken weer te geven van de beteekenis van zijn verblijf.

- 1. de algeheele verdorvenheid van den mensch;
2. den dood als straf op de zonde, en
3. de openbaring der genade van den Souverein God in den Middelaar." 19)

Kan men zoo spreken van een calvinistische wijsbegeerte — het is mogelijk de wijsbegeerte der wetsidee van uit het historische gezichtspunt nog scherper te teekenen. Er is immers een figuur, waaraan de aansluiting nog nauwer, waarvan de invloed nog dieper is geweest.

Die figuur is Dr Abraham Kuiper. Zonder hem zou nooit een wijsbegeerte der wetsidee zijn ontstaan. Van hem ontleent zij haar meest eigenlijke karaktertrekken. Ieder onbevooroordeeld beschouwer moet dat onmiddellijk erkennen.

„Het treft mij altijd weer" — zoo liet Prof. Dijk zich eenmaal hooren — „hoe in veel punten Vollenhoven en Dooyeweerd naar Kuipers gedachten teruggrijpen en deze verder ontwikkelen. En laat men nu niet te spoedig jammeren: o, die nieuwe wijsbegeerte! want herinner men zich niet, dat ruim veertig jaren geleden de Kerkeraad van Bedum Dr Kuiper beschuldigde van monisme en pantheïsme en deswege een aanklacht tegen hem indiende" 17)

Prof. R. Casimir, schetsend het wijsgeerige leven in ons volk tijdens de regeering van Koningin Wilhelmina, ziet het precies zoo. Men leze: „Onder leiding van Dooyeweerd en Vollenhoven werd de neo-calvinistische wijsbegeerte opgebouwd, die de soevereiniteit Gods als uitgangspunt van het denken stelt en de schriftopenbaring ook als grondslag voor de filosofie aanvaardt. Taak der wijsbegeerte is het, een kentheorie op te bouwen, die daarbij aansluit. Doet men dit, dan ontstaat een reformatie van de wijsbegeerte en een

Wat er over Dr Schilder geschreven is heeft moeten medewerken ten goede. Immers, het gevolg ervan is geweest, dat juist daardoor aan zijn boodschap ingang is verschaft naar alle zijden. Allen hebben dus kunnen profiteren van wat hij te zeggen had. Dat is een groote aanwinst geweest.

Inzake het Gemeene Gratie-probleem heeft hij ons doen zien, dat het besluit van Kalamazoo meer bevat dan drie punten. Ook dat het niet opgaat om maar stop te zetten bij de bespreking van zulke diepingrijpende kwesties. En dat er zekere vereischten zijn voor het scheppen van een atmosfeer, waarin het mogelijk kan zijn om broederlijk en opbouwend te kunnen werken voor de zaak en de eere van onzen Koning.

Hij heeft ons herinnerd aan het feit, dat de geschiedenis van groote beteekenis is als uitvoering van den raad Gods terwille van de schepping zoowel als van de vleeschwording des Woords.

Bij vernieuwing leerden we, dat de handhaving van het werkverbond van beteekenis is, en dat de zonde wel tegenover de genade maar niet versus de natuur is.

Dat het gevaar, dat vroeger ons vooral bedreigde door het immanentisme, niet bezworen wordt door een even eenzijdig en tegenschrijftuurlijk transcendentisme.

Dat er twee deelen in het verbond zijn — wel te onderscheiden van twee partijen — en ook, dat het niet vroom is om te zeggen zonder meer, dat God alles is — zelfs niet in naam van de mystiek.

Dat er nog heel wat menschen onder ons zijn, die het Hollandsch willen verstaan — over het kunnen...? — dat is weer iets anders.

Dat gebondenheid aan de Schrift niet alleen geldt voor de wetenschappen en de wijsbegeerte, maar ook voor de theologie. Ook de theologie kan zich vervreemden van hetgeen geschreven is, door zich vast te vriezen aan wat er gezegd is.

Hij heeft geijverd voor de eenheid en de heiligheid der Kerk.

Vooraf heeft hij voor ons ontsloten de heerlijkheid en de kracht van verbondsmatige prediking. Wat dit zeggen wil kunnen we het best belichten met een citaat van Dr A. Kuiper, die schreef: „De verbondsvorm is niets anders dan de vorm der Religie. Waar het niet verder dan tot ordinantiën komt, hebt ge een wettische, hoogstens een ethische verhouding; maar van Gods verborgen omgang, van religieuzen vroomheid, van een zielsbetrokking tot den Eeuwigen komt de openbaring eerst met het Verbond".

Dat zijn kostelijke woorden, die een heertijke waarheid bevatten, en die Dr Schilder weer voor ons deed leven. Daaraan hebben we in onzen tijd en in onze kerken vooral behoefte."

S. GREIJ DANUS.

Een belangrijk opstel. (L)

In den Lustrumbundel 1930, uitgegeven vanwege „Het gezelschap van Christelijke Historici in Nederland", welke bundel tot titel heeft Christendom en Historie, komt een belangrijk artikel voor van Prof. Dr J. Wille, dat echter weinig de aandacht schijnt getrokken te hebben. Men ziet het althans zoo goed als niet vermeld. Men haalt het niet aan, verwijst er niet naar, bestrijdt het niet. Het is, of men van het bestaan van dit artikel niet weet. Daarom kan het niet overbodig heeten, er hier eens opzettelijk de aandacht op te vestigen, en er iets uit mede te deelen.

Het gaat over De Gereformeerden en het tooneel tot omstreeks 1620, en beslaat in ge-

Christelijke logica, dan kan er principieel verzet worden geboden aan humanistische stroomingen ook in de staatsleer. Deze wijsbegeerte sluit zich aan bij een beginsel, door Kuiper ontwikkeld: de soevereiniteit in elken kring, die eigen wetten ontving." 20)

Ja, Dr Banning ging in een studie over de wijsbegeerte der wetsidee zelfs zoover, dat hij iedere originaliteit aan deze filosofie meende te moeten ontzeggen.

„De theorie van Soevereiniteit in eigen kring — zoo schrijft hij — oorspronkelijk Kuipers formulering en strijdleuze, is sedert in het Nederlandse Calvinisme nader uitgewerkt door Prof. Dooyeweerd. Deze schrijver spreekt van een „theorie der wetskringen", waaronder hij verstaat: „iedere wetskring is voor de menschelijke rede door een absolute kwalitatieve grens van andere gescheiden. Het leerstuk van de soevereiniteit in eigen kring wijst de onderlinge verhouding aan tusschen de wetskringen, die in de wetsidee tot een organischen samenhang verbonden zijn." Al worden hier andere woorden gebruikt, in wezen is dit, voorzover ik zien kan, niet anders dan de Kuiperiaanse gedachte."

Na er op gewezen te hebben, dat Prof. Dooyeweerd uit deze grondgedachten een eigen kosmologie, kentheorie en sociologie ontwikkelt, concludeert hij: „Veel nieuws levert het, na wat Kuiper ons geleerd heeft, niet op." 21)

Schuilt in deze meening van Dr Banning niet weinig overdrijving — felt is, dat het Kuiperiaansche stempel diep is ingedrukt in de wijsgeerige inzichten van de Prof. Dooyeweerd en Vollenhoven.

En ze schamen zich daar niet voor! Integendeel, ze belijden dankbaar den Kuiperiaanschen oorsprong van hun filosofie.

20) „Officieel Gedenboek 1938"; Van Holkema en Warendorff, N.V., Amsterdam, p. 724.
21) Dr W. Banning, Hedendaagse Sociale Bewegingen, Arnhem, 1938, p. 98/9.

noemden bundel de bladzijden 96-100. Waarom Prof. Wille dit jaartal als grens aan zijn artikel stelde, zegt hij op blz. 168v.: „Daarom staken wij hier voorloopig ons onderzoek; tot omstreeks 1620 of nog wat later vond ik in de tooneelbestrijding in Nederland, die zoo oud is als de Nederlandsche Gereformeerde Kerk zelf, geen vreemde inwerking, buiten de Zwitsersch-Fransche, aanwijsbaar. Daarom trok ik hier de grens voor de eerste periode van dien strijd; ze valt trouwens ongeveer samen met meer scheidingslijnen, op kerkelijk, politiek en letterkundig gebied. Hij licht dit dan nader toe, door verder te schrijven: „Met Amesius" — in zijn werk De Conscientia et eius jure 1630 — „en, negen jaar later (1639), het Nederlandsche uittreksel uit William Prynne's Histriomastix (1633) staan wij duidelijk in een tweede periode, die al de oude Fransche en Nederlandsche argumenten aanhoudt, maar ze, onder Nederlandsch- en Engelsch-piëtistischen invloed verzwakt, verscherpt, en vermeerdert, terwijl de practijk, waartegen men streed, zich, ten deele althans, belangrijk had gewijzigd: op de plaats van de Rederijkers, die naar den achtergrond waren geweken, stonden Coster met zijn „Academie", — en Vondel".

Een bekend feit is toch, dat de Gereformeerden over het algemeen in vroeger eeuwen, en inzonderheid in ons land, steeds sterk tegen het tooneel gekant zijn geweest en gestreden hebben, al oordeelden velen hunner wat anders over de „ludi scholares", d.w.z. de tooneelspelen van studeerenden, Academici en Gymnasialisten, tot oefening in voordracht en taal. Maar in den lateren tijd heeft men gemeend, dat onze Vaders in deze beschouwingen van Calvijn en het echte Calvinisme afgeweken zijn onder invloed van het Engelsche Puritanisme. Dr Wille schrijft in dezen: „Ondanks dit alles mogen we aannemen, dat zoo goed als nergens de afkeer van het tooneel zoo verhoud, zoo diep, en tegelijk zoo duurzaam is geweest als in Nederland. Schotland zal het naast daaraan komen; met Engeland volgend, op een afstand. Bij de Gereformeerden hier te lande schijnt deze afkeer sinds twee, drie eeuwen zoo regelmatig met de geloofsvertuiging samen te gaan, dat hij, in dien kring zelf en niet minder daarbuiten, voor een practischen eisch en een uiterlijk kenteeken daarvoor gelden kon. Het leek ook wel, of voor persoon en volk het tooneel in aanzien rees, naar gelang de kracht der gereformeerde beginselen slonk", blz. 114. Prof. Wille zegt dan, dat hij opzettelijk zich te dezen aanzien niet beslist uitdrukt, en waarom. Hij schrijft toch verder: „We drukten het voorzichtig uit, want we mogen nog niet zoo maar tot de noodwendigheid van zulk een samenhang besluiten. Te minder, omdat er een opvatting is, die geleidelijk veld won onder hedendaagsche Gereformeerden van verschillende schakeering, volgens welke de tegenzin in het tooneel bij hun geestelijke voorzaten, de oude calvinisten, lang niet zoo volstrekt zou geweest zijn, als de sprake gaat. Men legt dan den nadruk op de practische uitzondering, door hun meeste moralisten toegelaten: het schooldrama, en de door hen niet altijd verworpen theoretische mogelijkheid van een van elke aanstootelijkheid gezuiverd tooneel met uit godsdienstig en zedelijk oogpunt onberispelijke stukken. Wanneer toch langzamerhand de gedachte zich zou hebben vastgezet, dat het tooneel voor den christen kortweg verboden terrein is, zou dit te wijten zijn aan een vertoebeling van het zuiver-calvinistische beginsel door de innemenging van piëtisch-ascetische gevoelens;

sprong van hun filosofie.

In zijn wijsgeerig hoofdwerk schrijft Prof. Dooyeweerd: „De „wijsbegeerte der wetsidee", welke in den jongsten tijd haar ontwikkelingsgang begonnen is en in het onderhavig werk haar eerste systematische uitwerking zal vinden, is slechts te verstaan als vrucht van het Calvinistisch reveil, dat in Nederland onverbrekelijk aan den naam van Dr Abraham Kuiper verbonden blijft." 22) „Het zijn... de levende grondgedachten der Calvinistische Reformatie, in de vorige eeuw met name door Dr A. Kuiper opgenomen, welke in de Wijsbegeerte der Wetsidee haar wijsgeerige uitdrukking vinden." 23)

En Prof. Vollenhoven wijst telkens weer op de geweldige beteekenis van Dr Kuiper voor de reformatie der wijsbegeerte. Z.i. bedoelt het gansche streven der jonge Calvinistische wijsbegeerte weinig anders dan de doorwerking en uitwerking van Kuiper's conceptie in de filosofie van onzen tijd." 24)

Het is daarom volkomen verantwoord de wijsbegeerte der wetsidee te noemen met den naam „Kuiperiaansche filosofie".

Zelfs heeft deze benoeming een voordeel boven de aanduiding „Calvinistische filosofie".

Immers alles wat Calvijn heeft gegeven aan inzichten en richtlijnen en grondgedachten wordt in de typeering als „Kuiperiaansch" méé opgenomen. Maar bovendien komen dan tevens in het gezichtsveld die trekken welke in het bijzonder van Kuiperiaansche origine zijn.

We willen nu enkele van die aan Dr A. Kuiper's levenswerk ontleende karaktertrekken gaan belichten.

H.

C. V.

22) „De Wijsbegeerte der Wetsidee"; boek I; p. 491.
23) Idem; boek III; p. VIII.
24) Mededeelingen van de Vereen. voor Calvinistische Wijsbegeerte; II — 2 (Nov. 1937). Vgl. I — 1, 2, Dr D. H. Th. Vollenhoven; „Het Calvinisme" enz.; p. 26, 27, 316 v.v.

iedereen zwijgen reeds jaren lang eenmaal in hun schrijven! Want e genade betreft reeren. Ik meen beide kanten reur in Amerika (nten" gebleden) l geheeld worden als men de proen nader exegeno niet alles, dan zou ik ze heden at de profetische eischt, en dat u. Valsche scheu- d zou misschien ook, dat een vering van wat niet lijnen van prof.

er en Hepp zoo toen ik eenmaal n gunst ontving. nu toe ook in at menschen ten wend. Er is hier k nooit vergeten

sedert ik begon istrict doorreis, len Boulder-dam asseerd, en ging orbij. Reeds zag tmoette, zooveen an sneeuw geen el groen, en tre- n Nederland is ont boven heel in het strijden zeggen die veruldsmaakt, dat hindert. Althans, eren hebben.

men niet langer en steeds ingaat. Die plaats de Heidelberg- en: Uw wil ge- ik op de narde. id. 't Was, toen or Gods nange-

K. S.

daar enkele gif- n mij ten goede ntwoordend doe- den geschieden, e in gulden zal zij wel geduld idens omzotten. r wille van die e bladen lezen, r die bladen in- K. S.

zich „niet in Calvinistische

t worden mis-

er wijsbegeerte beteekent niet , die zich aan sgeerig stelsel an Calvijn tot om reeds uit- rig stelsel ons n aan Calvijn an bloedigen met de schrif- door Calvijn en in ver- d. 17)

die allen wijs- Prof. Vollen- erkenning van an God. heilige Schrift ulerleert bij het g aldus: chtstreeksche Zich in Zijn le dingen, in ook, en on- armee helder act door Hem

een verbond geslacht ook r woordopen-

na den val erte der Wets- 474-493.

18) Dr. D. H. Th. Vollenhoven; „Het Calvinisme en de Reformatie der Wijsbegeerte"; p. 20/21.
19) „De Bazuin", van 23 Juli 1937, 85ste Jaargang, No. 30.

het, of ons, oorspronkelijk ruime Fransch—Zwitserse Calvinisme was in het zog gekomen van het meer benepen Engelse Puritanisme", blz. 114v.

Enkele regelen verder zegt hij dan, wat hij met zijn studie beoogt. „Het is ons er om te doen, uit de zooveel mogelijk samen te brengen feitelijke gegevens ons voorzichtig een voorstelling te vormen van de gezindheid en houding der gereformeerde kerk van Nederland — als gemeenschap en als instituut —, in haar eersten tijd, tegenover het tooneel in zijn onderscheiden vormen. Daarbij zullen we ons telkens de vraag stellen, of er (mogelijk, waarschijnlijk, noodzakelijk) verband bestaat — en welk verband — met de houding van onze Fransch—Zwitserse, of van onze Engelse geloofsgenooten. Maar daarvoor is noodig, dat wij weten, hoe die er tegenover stonden", blz. 115.

Daartoe nu bespreekt Prof. Wille in dit opstel de houding in daad en woord van Gereformeerden buiten en in ons land tot 1620 tegenover het tooneel: van Calvijn, Beza, Bucer, Taffin, Synodes, en vele anderen; en stelt hij in het licht, dat de voorstelling van Doumergue omtrent Calvijn's gedachte en doen inzake tooneelspeelen niet juist mag heeten, en dat de tegenzin onzer Gereformeerde Vadersen destijds tegen alle tooneel niet aan Engelsch—Puriteinschen invloed geweten kan worden. Doumergue schreef: „Le sermon suspendu, pour aller au théâtre, sans qu'il y ait, semble-t-il, protestation de Calvijn", d.i.: de preek uitgesteld, om naar eene tooneelvertooning te gaan, (n.l. 29 April 1546), zonder dat er, naar het schijnt, door Calvijn tegen geprotesteerd werd. Doch Prof. Wille vraagt: „Had inderdaad Calvijn heel geen bezwaren tegen dit alles, nu het een onaanstootelijke „moralité" betrof, een stuk van godsdienstig-zedelijke inhoud, allegorisch-redeneerend en satirisch tegen Rome wellicht?". Hij antwoordt daarop: „We zien bij den nasleep wel anders", blz. 119 v. En zooals boven reeds van hem aangehaald werd, schrijft hij aan het eind van zijn onderzoek: „tot omstreeks 1620 of nog wat later vond ik in de tooneelbestrijding in Nederland, die zoo oud is als de Nederlandsche Gereformeerde kerk zelf, geen vreemde inwerking, buiten de Zwitsersch—Fransche, aanwijsbaar", blz. 168. Van „in het zog gekomen (zijn) van het meer benepen Engelse Puritanisme", blz. 115, kan dan bij de Gereformeerde Vadersen dezer landen tot dat jaartal in hun verwerping van het tooneel, niet met recht gesproken worden.

S. GREIJDANUS.

Het pensioen naar Art. 13 onzer Kerkenordening.

IV.

De historie. — De evenredigheid aan het tractement. — Het loondienstmotief. — De weezen.

Na onze eerste stelling, die den wensch uitsprak, dat emeriteering alleen geschieden zou bij gebleken onbekwaamheid, poneerden we als een tweede, dat gelijke pensioenen zouden worden vastgesteld voor alle emeriti predikanten, predikantsweduwen en -weezen.

Deze stelling wil niet verkorten het recht der zelfstandige plaatselijke kerk, om door een toelag boven het in het algemeen aanbevolen pensioen uit te gaan. Wij willen immers gaarne Art. 13 ten volle naar de letter verstaan. Op de uitdrukking: „eerlijk in hun nooddrift verzorgd worden", leggen we een zwaar accent. Onze derde stelling is juist op deze woorden gebaseerd. Over de hoegroothed van de bedoelde nooddrift kan men wel in het algemeen oordeelen; doch het bijzondere, dat ieder geval kan opleveren, valt ter beoordeeling aan den verantwoordelijken plaatselijken kerkeraad. Daarom voegden we voor de volledigheid aan onze stelling de woorden toe: eventuele toelagen blijven ter beoordeeling en ten laste van de plaatselijke kerk.

Doch waar de tegenwoordige bepalingen het pensioenbedrag hebben gekoppeld aan het laatstgenoten inkomen — n.l. het inkomen van de plaatselijke kerk ontvangen — daar willen wij dit pensioen volkomen losmaken van het tractement.

Wij zijn daarbij welbewust conservatief.

Wij willen in dit opzicht terug naar de regelingen — niet naar de bedragen — gelijk zij voor 1905 bestonden.

Practisch bestond aan het einde der vorige eeuw een pensioen van 1600,— voor een emeritus, van 1500,— voor een weduwe en van 150,— voor een kind. Sinds 1892 behoorden de plaatselijke kerken deze sommen uit te betalen; bij hun onvermogen werd het ontbrekende bijgepast uit een algemeene kas. (Acta 1896, art. 77.)

Op de synode van Arnhem 1902 is zeer breed over de emeriteeringsvraagstukken gehandeld. Tot een definitieve regeling bracht zij het niet, maar zij benoemde de deputaten, die in 1905 de kerken zouden raden het roer te wenden.

Echter bond zij deze deputaten aan verschillende conclusies, waartoe zij gekomen was; of liever, waartoe haar commissie van advies gekomen was.

Deze commissie van advies gaf enkele richtlijnen aan voor de te maken regeling. Tot tweemaal toe is in deze richtlijnen sprake van gelijke rechten.

Immers, tot de genoemde richtlijnen behoorde als e., „dat zoowel degenen, die door bijzondere oorzaken van korten diensttijd, als zij, die door ouderdom emeriti worden, gelijke rechten hebben" en als h., „dat allen, die wettig emeriti verklaard zijn, dezelfde rechten hebben".

De synode nam met alle stemmen aan, dat door de deputaten een regeling moest worden uitgewerkt,

die o.a. met deze conclusies rekende. (Acta 1902, art. 145 c. en h., 147.)

Doch de synode van Utrecht 1905 liet volkomen de gedachte van gelijke rechten los! Zij nam van de deputaten over de opvatting, dat het recht op pensioen, evenals het recht op tractement, niet is een recht op verzorging met één zelfde finantiëel bedrag, en stelde vast, dat bij de vaststelling van het pensioen behoort rekening gehouden te worden met dienstjaren, leeftijd, laatstgenoten tractement en bijomstandigheden, die verhooging noodzakelijk maken.

In 1905 is de binding van de pensioenen aan de tractementen niet uitvoerig gemotiveerd. De ongelijke pensioenen zijn blijkbaar voldoende gerechtvaardigd geacht door de verwijzing naar de analogie bij het tractement. Evenmin is in het rapport aan de synode van Utrecht 1923 een motief voor de in 1905 ingedragen wijziging te lezen. Men krijgt den indruk alsof het hier over de meest vanzelfsprekende zaak ter wereld gaat. „Nu zal een ieder aanstonds toestemmen — zoo luiden de woorden, waar wij een vraagteeken bij plaatsen — dat het recht op pensioen niet insluit een recht op verzorging met één zelfde finantiëel bedrag. Dat bij de bepaling der pensioenen rekening wordt gehouden met het bedrag van het genoten tractement en met de omstandigheden, waarin de emeritus-verklaarde of zijn gezin verkeeren, is alleszins billijk." (Rapportenboek 1923, 85.)

Echter, „het bedrag van het genoten tractement" en „de omstandigheden, waarin enz." zijn twee zeer verschillende grootheden.

We komen hier tot een principiëel allerbelangrijkst punt. Er is variatie — en niet weinig — in de tractementen. Dat is volkomen juist. Want het tractement is geen loon, doch het bedrag, dat de predikant ontvangt voor zijn levensonderhoud. Het is de voorziening in zijn nooddrift, om in de taal der kerkenordening te spreken.

Welnu, deze nooddrift is gevarieerd. In de variatie der nooddrift ligt de rechtsgrond voor de variatie der tractementen.

De nooddrift van een predikantsgezin verschilt b.v. naar gelang van het aantal kinderen, naar gelang van den leeftijd der kinderen en vooral naar het gelang van het dagelijksch milieu van den pastor en zijn gezin. De domine, wiens Zondagsch gehoor bestaat uit menschen met een goedkoop confectiepakje en een pet en geen boord, en met damesschoenen naar de mode van zijn moeder, toen hij een kleine jongen was, staat argeeloos op zijn kansel in een verveloos kerkje met zijn kaal en groenig-wordend preekjasje. Maar als hij een preekverzoek krijgt uit een deftiger oord, ontdekt hij plotseling het glimmen van de naden van zijn jas en het hopeloos gebrek aan een pli in zijn pantalon. Zijn kinderen zijn spoedig netjes genoeg op het dorpschooltje, waar een rij modderige klompjes in de gang staat. Dat scheelt zoo veel, dat men het moet hebben meegemaakt, om het te beseffen. Dus zal de herder en leeraar van het arme dorpskerkje zijn schraal tractementje zuinig gebruiken te midden van zijn keuterboortjes en arbeidersmenschen, die hem een zeer rijk man achten, omdat hij zoo en zoo veel malen „tien gulden" in de week aan inkomen ontvangt. Dat poover leven doet hem geen kwaad. Hij kan op zijn dorp niet eens dure dingen koopen. Zijn huis behoort tot de deftigste op zijn standplaats. Het is al heel gauw zoo keurig gemeubeld, dat zijn parochianen het erg rijk vinden en de schoenen van hun voeten willen trekken, als ze een boodschap aan de pastorie hebben en binnen zullen komen.

Maar waar is de noodzaak van variatie, die voor den predikant in actieven dienst een uitloei is van zijn heele leven te midden van zijn kudde, indien deze predikant emeritus wordt?

De predikant bepaalt den omvang van zijn gezin niet. En evenmin de plaats zijner woning. Hij is niet vrij te wonen te midden van welvarende of van arme menschen. Hij zoekt het niet uit, of hij alleen maar in uiterst eenvoudige milieu's dan wel daar, waar luxe is, zijn bezoeken zal afleggen.

Doch de emeritus — we laten bijzondere gevallen buiten bespreking — heeft geen gezin meer, met kinderen, die een opvoeding behoeven. In de keus van zijn woonplaats is hij vrij. Zijn pensioen moet aan zijn nooddrift voldoen. Deze nooddrift heeft toch niets van doen met de vraag, of hij zijn laatsten diensttijd doorbracht in een rijke dan wel in een arme gemeente? Niets van doen met de vraag, of hij in de omstandigheden van zijn actieven dienst een groot dan wel een klein tractement genoot? Of hij nu emeritus van Haarlem dan wel van Harkema is, hij heeft een nooddrift, die gelijk is aan die van zijn collega's in het emeritaat, en waarin geen variatie is als van 1500 tot 3000 gld.

De variatie der tractementen belooft enkele duizenden. Dat is goed en recht. Het is de variatie van het leven. Maar dat de variatie der pensioenen ook daaraan evenredig is... we achten het in tegenspraak met wat de letter van Art. 13 de eerlijke verzorging in de nooddrift noemt.

De gedachte aan de nooddrift moet leidend zijn. Ze mag tot geen prijs verdrongen worden door die aan prestatie.

Helaas is het loondienstmotief ingedrongen in de beschouwing op en de berekening van de pensioenen. De 85ste bladzijde van het Rapportenboek van 1923 druipt er van. De passage begint zoo voorzichtig. „Ook zal er weinig tegen in te brengen zijn, dat hierbij, in het algemeen, ook rekening gehouden wordt met het aantal dienstjaren." Maar ze komt tot positieve uitspraken. „Immers, het maakt wel verschil, of iemand

dertig of veertig jaren de kerken trouw gediend heeft, dan of hij reeds na vijf of tien jaren emeritaat ontvangt. (Van trouw in dezen korten diensttijd wordt niet ge-rept!) In het eerste geval kan gezegd worden, dat hij heel zijn levenskracht aan de kerken gegeven heeft (is dat geen groote genade?), wat bij emeriteering wegens invaliditeit na korten diensttijd niet zoo is. (Alsof het op zichzelf al niet een zeer harde zaak is na zoo korten diensttijd invalide te zijn! en alsof ook jonge kracht niet in den dienst des Heeren kan verteerd zijn: De K. Fernhout heeft ter gelegenheid van een predikantenconferentie meegedeeld, dat de medici hem na den Doleantie-strijd invalide verklaarden.) En hierdoor wordt de aanspraak op pensioen zeker verhoogd. (Wij spatiëren.) Want al dient het pensioen in de eerste plaats om in de nooddrift... te voorzien, er ligt toch ook een erkenning in van de aan de kerken bewezen diensten."

De laatste woorden spreken het prestatie-motief volmondig uit.

Doch het is beter, dat dienaren des Woords met de loondienst-gedachte volkomen afrekenen.

Gelukkig heeft men aan de predikantsweezen het berekenen hunner toelage op grond van vaders inkomen bespaard. Zij ontvangen een vast bedrag. Consequent ware geweest, dat men ook voor hen, gelijk men voor de weduwen deed en voor de emeriti, een percentage — b.v. zoo om en bij de 3 % — had gesteld van vaders tractement.

De weezen hebben gelijke rechten, zooals de synode van 1902 dat noemde.

Principiëel schijnt dit niet op bezwaren te stuiten. Men erkenne weer de in doorsnee gelijke nooddrift van weduwen en emeriti.

Om diegenen onder hen, die hun gansche leven hebben gezocht onder de krapte van hun inkomen en die bij de tegenwoordige regeling juist tijdens de emeritaatsverzorging de variatie pijnlijk voelen. En tot verlichting der kerkelijke kassen.

W.

R. S.

De Groote Catechismus van Zacharias Ursinus. (XXVIII)

269. Hoe zullen wij evenwel zeker zijn, dat het Woord Gods door de Dienaren wordt voorgesteld?

Wanneer zij de leer voorstellen, die in de boeken van het Oude en Nieuwe Testament opgeteekend is, en indien wat zij zeggen met de Artikelen des geloofs en de Geboden Gods overeenstemt, in het kort wanneer zij leeren, dat wij in Christus alléén onze gansche zaligheid moeten zoeken.

270. Is het niet genoeg, dat men 't Woord Gods voor zichzelf bestudeert?

Het is voorwaar tot onze zaligheid noodig, dat wij het dag en nacht overdenken; maar het is ook noodig, dat wij van den openbaren dienst (der Kerk), zoo wij althans niet door den drang der omstandigheden belet worden, gebruik maken, indien wij Christenen willen zijn.

271. Waarom is dit noodig?

Ten eerste, wegens het bevel van God.

Ten tweede, opdat God openlijk van de geheele Kerk voor 't oog van alle menschen en schepselen geprezen zal worden.

Ten derde, opdat de eenstemmigheid der Kerk bewaard en openlijk vertoond zal worden.

272. Wat werkt de Heilige Geest uit door de prediking van het Woord Gods?

Ten eerste leert Hij ons, wat God ons in Zijn Verbond belooft, en wat Hij anderzijds van ons vordert.

Daarna overreedt Hij ons, dagelijks meer en meer, om Hem te gelooven en Hem te gehoorzamen.

273. Maar op welke wijze werkt de Heilige Geest in ons door middel van het hooren en overdenken van Gods Woord?

Wanneer wij ons met dit doel laten onderwijzen, dat wij in alles Hem zullen gelooven en gehoorzamen.

R.

G. B.

ZENDING EN EVANGELISATIE

De Christelijke Boodschap in een Niet-Christelijke Wereld.

IV.

In de voorgaande artikelen hebben we gepoogd een indruk te geven van de houding, die op de groote zendingconferenties te Edinburgh in 1910 en te Jeruzalem in 1928 en door het zgn. „Laymen's Report" van 1932 werd ingenomen tegenover het vraagstuk van de Christelijke boodschap in een niet-Christelijke wereld. Pas tegen dezen historischen achtergrond kan de betekenis van het werk van Prof. Kraemer over dit zelfde thema ten volle worden verstaan. Want de groote waarde van dit boek is juist, dat het dwars tegen den hoofdstroom van het internationale zendingsgelief in (welke zich steeds meer bewoog in de richting van assimilatie en syncretisme) de absoluutheid van het Christendom profetisch-radicaal op den voorgrond schuift en de Christelijke kerk van heden telkens weer oproept „to turn to the Bible" bij de bezinning over de groote vraagstukken, waarvoor zij in de huidige wereldsituatie komt te staan bij de uitoefening van haar zendingstaak.

Dat wil ni
ferentie van
dingsmarkt
aan de abs
hielden en
stukken bez
Ik noem bi
„The Final
Weltreligion
(o.a. in zijn
Althaus e.a.
tentum"), E.
Kampf mit
in zijn „Die
Joh. Witte
deren Reli
botschaft
„Thinking
Évangélium
(„Parallelen
schichtliche
meerendeel
aan Kraem
bracht de o
zelden zijn
Brunner is
zeer verwor
„Vergleiche
„Christusbo
beeld te no
op de „tota
lijke godsc
Frick's opw
14 v.v.).

Geheel ni
ook niet, m
mer ze geg
vloed uitoe
Kraemer ee
zijn voor
leidende fig
zamen verg
meer dan
staat gestel
cyclopaedie
dingsproble
diensten) z
weer confu
de verschill
zijn boek
want allee
licht van G
vraagstuk
universeel
vast hande
Nu mag
vraagstuk
den behanc
Ik wil mij
thema's va
de pseudo-
VII) en de
schap heef
reld (hoof
ik dan no
den theolo
schouwing
hoofdstuk
telijke ethi

Vooraf
geheele w
In het
tion") teek
in de wer
het Ooste
tivismen. D
vooral in
leving is e

In het
laat Kraem
kerk ook
de zending
conferenti
Laymen's
artikelen
nentale op
tot princij
methoden
Dan blijkt
„verlichtin
gelijks, m
opdracht

Het der
the Chris
inhoud va
slagen de
den volles
legitimate
ledge of t
the Bible
van profe
kerk is ge
telijke ethi
in dit ho

Nadat E
lijk gelo
hoofdstuk
over de
daarover
In het